

DŮM S TANEČNÍM SÁLEM NA BUCHLOVĚ

RADIM VRLA - TOMÁŠ KYNCL
- JIŘÍ NOVOTNÝ

ÚVOD

Jádro významného moravského hradu Buchlova tvoří monumentální blok staveb, seskupených kolem komorního nádvoří. Vně je toto jádro obklopeno parkánem nestejně šíře, vytvářejícím terasu, která jej odděluje na severu od okolního svažitého terénu a na ostatních stranách od poměrně rozsáhlého komplexu předhradí (obr. 1). Součástí tohoto komplexu je i tzv. druhé nádvoří, do jehož plochy proniká hmota výše položeného jádra s parkánem svým jihozápadním nárožím. Zmíněné nároží je tvořeno objektem, nazývaným nepřesně Taneční sál podle známé místnosti, která se nachází v jeho nejvyšším podlaží. Jedná se o čtyřpodlažní stavbu přibližně lichoběžníkového půdorysu (prostory 2. a 3. nadzemního podlaží (dále NP), jak dále uvidíme, však zčásti tento půdorys přesahují), zastřešenou sedlovou střechou se dvěma zděnými štíty. V rámci chystané památkové obnovy objektu byla provedena dendrochronologická expertíza vybraných dřevěných prvků a dílců, povrchový stavebněhistorický průzkum. Výsledky těchto průzkumů s pokusem o jejich interpretaci jsou obsahem předkládaného článku.

Obr. 2: Hrad Buchlov – dům s Tanečním sálem, pohled od západu; dole podklenutá schodišťová rampa, napravo zaoblený nárožní pylon zdíva, na-levo nad schodišťovou rampou parkánová hradba, navazující na objekt s Tanečním sálem (není-li uvedeno jinak, všechny kresby a fotografie R. Vrla 2005).

Obr. 1: Hrad Buchlov – letecký snímek hradu, pohled od jihozápadu; uprostřed horní části snímku hradní jádro obklopené parkánem, pod jeho jihozápadním nárožím (v popředí) se nachází dům s Tanečním sálem. Napravo od něj jsou patrné schodišťová rampa, nástupní terasa a průchozí Hodinová věž s bání (novodobá pohlednice; Gloriet s. r. o., foto: J. Kulich).

POPIS

EXTERIÉRY

Západní průčelí (obr. 2)

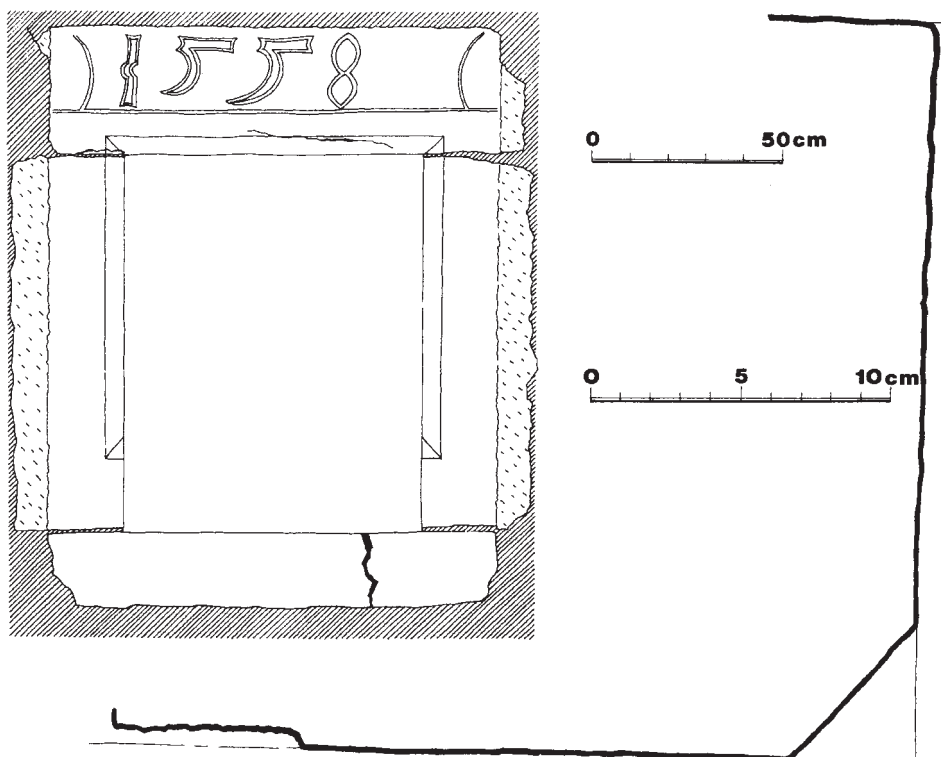
Strohá fasáda západního průčelí objektu, završeného trojúhelným štítem, je z velké části překryta zbytky historických omítek. Pod nimi lze místy rozeznat převažující kamenné lomo-vé zdivo v 1.–3. NP, tentýž druh zdiva s cihelnými partiemi ve 4. NP a čistě cihelné zdivo zmíně-ného štítu. Na severní straně až do úrovně okenních otvorů 4. NP navazuje na sledované průčelí hradba parkánu, obíhajícího hradní jádro. Severozápadní ná-roží objektu je téměř po celé sle-dovatelné výšce odděleno od zmíně-né hradby svislou spárou, kte-rá je v horních partiích výraz-nější než ve spodní části. Zdivo v úrovni 1. NP je v severní partii zčásti zakryto hmotou schodiš-ťové rampy, zpřístupňující 2. NP

objektu a západní část zmíněného parkánu. Hmota rampy je v jižní partii vylehčena klenutou nikou, v jejíž zadní části je patrné zdivo západního průčelí objektu, založené na rostlé skále. V horní části přístupného zdiva ústí odpadní šachta ze záchodu ve 3. NP (viz níže). Při jihozápadním nároží objektu prostupuje průčelím subtilní pylon zdiva se zaobleným čelem, ke kterému je na jižní straně přiložena další, poněkud nižší zděná konstrukce, přecházející na jižní průčelí objektu. Zmíněná konstrukce na jižní straně je k pylonu přiložena dodatečně, vztah mezi vlastním pylonem a přímým úsekem západního průčelí nelze za dnešní situace zjistit. Fasády pylonu i přiložené konstrukce jsou budovány z lomového kamenného zdiva s minimální příměsí cihel a jsou dochovány beze stop omítek. V soklové partii popsané konstrukce je vsazena trojice (?) zaoblených bloků pískovce, pravděpodobně s funkcí odrazníků. Západní z nich je zabudován do starší části konstrukce, jižní je zřejmě ke zdivu mladší části přiložen na spáru, další blok je součástí jižní fasády objektu (viz níže). V úrovni 2. NP jsou dochovány 3 fasádní otvory; v severní části je to dveřní otvor, ústící na zmíněnou schodišťovou rampu, dále k jihu je to dvojice drobných otvorů okenních. Vstup je vybaven půlkruhově završeným, v pískovci sekaným portálem se silně zvětřalým povrchem; vnější hrana ostění je zdobena okosením, které se na trnožích pravouhle zalamuje k výrezu vstupu (obr. 3). Sousední okénko je vybaveno ostěním bez profilace, vysekaným z jediného bloku pískovce; vnější líc tohoto bloku je hrubě opracován. Další, větší obdélný okenní otvor má sekané kamenné ostění obdobné profilace jako ostění vstupu. Zmíněný vstup je situován mimo půdorys vyšších partií objektu a v jeho těsném sousedství probíhá zdivem 2. NP výše zmíněná svislá spára, oddělující severozápadní nároží objektu od parkánové hradby. 3. NP je

vybaveno trojicí oken obdélného tvaru a různých výškových úrovní, s kamenným sekaným ostěním profilovaným jako ostění vstupu a jižního okénka ve 2. NP. Obě krajní okna jsou přibližně stejně velká, v nadpraží jižního z nich je vyryt letopočet 1558 (obr. 4), mezilehlé drobné a nejvýše umístěné okénko je zaslepeno cihelnou zazdívkou. Vnější líc stojek okenních ostění je v šíři cca 20 cm hladce opracován, okrajové partie bloků jsou opracovány hrubě a jejich líc je mírně zasunut. Svislé rozhraní mezi takto různě upravenými plochami ostění místy proniká i na líc překladu. Při jihozápadním nároží je přibližně ve stejné výšce patrný drobný, čtvercový otvor. Napravo od severního okna probíhá v průčelí vertikální jizva, zaplntovaná cihelným zdivem. Jedná se o již zmíněnou odpadní šachtu zrušeného záchodu ve 3. NP, ústící nad plochou nádvoří v úrovni 1. NP. Vnější fa-

Obr. 3: Hrad Buchlov – dům s Tanečním sálem, vstupní portál do 2. NP, pohled od jihu.

Obr. 4: Hrad Buchlov – dům s Tanečním sálem, zaměření okenního ostění ve 3. NP. Nalevo pohled od západu, napravo vodorovný profil levé okenní stojky; šrafované okolní zdivo, přetřhávane šrafované hruběji opracované, mírně ustupující plochy ostění.

Obr. 5: Hrad Buchlov – dům s Tanečním sálem, detail části severozápadního nároží s šikmým rozhraním, oddělujícím zdiva jiného charakteru (zbytek staršího štítu?). Pohled od západu.

Obr. 7: Hrad Buchlov – dům s Tanečním sálem, detail vstupu do 1. NP, pohled od jihu.

Obr. 6: Hrad Buchlov – dům s Tanečním sálem, pohled od jihovýchodu; dole v ploše levé slepé arkády vstup do 1. NP, napravo stoupající koruna zdiva schodišťové rampy, nad ní část východního průčelí a ustupující část jižního průčelí objektu.

sádu 4. NP pročeňují 3 obdélné okenní otvory, jejichž v kamenném ostění jsou z vnější strany lemována plastic-kou lištou. Přibližně v úrovni podlahy mezi 3. a 4. NP je v kamenném zdivu patrna horizontální řada drobných otvorů po zazděných subtilních dřevěných prvcích (lešení?). Pokud je možno soudit z nevelkých ploch zbavených omítek, sahá úroveň kamenného zdiva přibližně k překladům těchto oken, vyšší partie, partie přiléhající k okenním ostěním a partie parapetní jsou budovány z cihel. V severní části má zřejmě rozhraní mezi kamenným a cihelným zdivem přímou, k jihu stoupající úroveň (obr. 5); pod korunou kamenného zdiva je zde patrný drobný, obdélný otvor, zazděný cihlami. Trojúhelníkový štít je prolomen jediným obdélným okénkem, tvořeným prostým výřezem v cihelném zdivu.

Jižní průčelí (obr. 6)

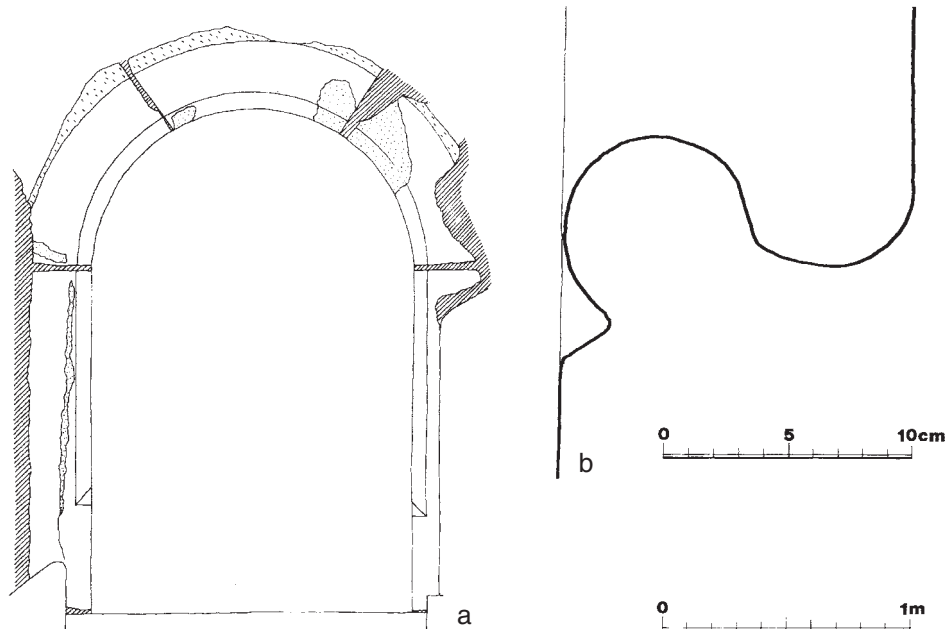
Zdivo 1. NP je členěno dvojicí půlkruhově zaklenutých nik, vykrojených v převážně kamenném lomovém zdivu, navazujícím na výše zmíněný pylon u jihozápadního nároží objektu. V hloubce levé niky je v omítaném zdivu zasa-zen vstupní portál s půlkruhově završeným, v pískovci sekaným ostěním s prostým okosením vnější hrany. Okose-ní se na trnožích pravouhle zalamuje k výřezu vstupu. Oso-vě nad vstupem je osazena kamenná nápisová deska s tex-tem „YAN . ZDANSKY . ZAST – RZIZL . NA . BUCHLO – WIE . LETHA . 1546.“ a kompozice je završena reliéfní deskou se zástržlovským znakem (obr. 7). Po levé straně vstupu, ve

spodní části omítané partie zdiva vyčnívá část kamenného bloku se zaoblenou čelní stranou; blok má pravděpodobně shodné rozměry s dvojicí jiných bloků (odrazníků ?), popsaných u západního průčelí. Další, obdobný prvek je součástí paty jižní strany pilíře mezi oběma nikami. Část plochy pravé niky prorůstá skála. Půdorysně předstupující část průčelí je k omítanému zdivu v hloubce nik zřejmě přisazena na spáru a přibližně v úrovni poloviny světlé výšky 2. NP je ukončena římsou pultového sklonu, krytou plochými kameny. Vyšší partie průčelí (3. a 4. NP) půdorysně nesouvisejí s popsanými plochami obou nik, ale mírně je předstupují. 3. NP je prolomeno 2 okenními otvory v jednotné výškové úrovni a obdobného provedení jako v téměř podlaží na západní straně. V ji-

hovýchodním nároží je patrné několik kamenných kvádrů, pravděpodobně druhotně použitých. Na východní straně na objekt navazuje půdorysně mírně ustupující, omítaná zeď schodišťové rampy, zpřístupňující terasu před dnešním vstupem do jádra. Její cihlami krytá koruna se souhlasně se sklonem schodiště sklání k západu. Na severní straně je prostor schodiště vymezen zdi, která je v úrovni 3. NP prolomena půlkruhově završeným vstupem (obr. 8a) a obdélným oknem. Oba otvory jsou vybaveny v kameni sekanými ostěními stejné profilace, jako u ostatních fasádních otvorů 3. NP a souvisejí s existencí klenuté místnosti, která je součástí interiérů téhož podlaží. Popisovanou část průčelí z velké části pokrývá pozdní omítka, spodní, mírně předstupující a k východu stoupající část je shora kryta průběžným kamenným prvkem, sloužícím jako madlo (stejným prvkem je vybavena i protější strana schodiště). Uvedený prvek má dle M. Plačka (srov. Plaček 2001, s. 144) ještě gotickou profilaci (obr. 8b). Koruna zdiva je kryta kamennými plotnami a vytváří zároveň zábradlí terasy, přístupné zmíněným schodištěm. 4. NP je prolomeno 3 okenními otvory stejného provedení jako na západním průčelí, stejná situace je zde patrná i v úrovni předělu mezi kamenným a cihelným zdivem (včetně otvorů po subtilních dřevěných prvcích).

Východní průčelí

Východní průčelí se obrací do prostorů zmíněné exteriérové schodišťové rampy a terasy, ležící v úrovni podlahy 4. NP objektu. Spodní část průčelí je tvořena vyústěním stoupající valené klenby schodiště, přesahujícím zde úroveň podlahy 3. NP. To se zde otvírá pouze jediným, obdélným, na šířku situovaným okénkem s kamenným ostěním s okosenou hranou. Severní část průčelí zaujímá hmota výše popsaného traktu, přístupného ze schodiště. 4. NP se otevírá na plochu zmíněné terasy obdélným výřezem vstupu, vybaveným sekaným kamenným ostěním s diamanto-

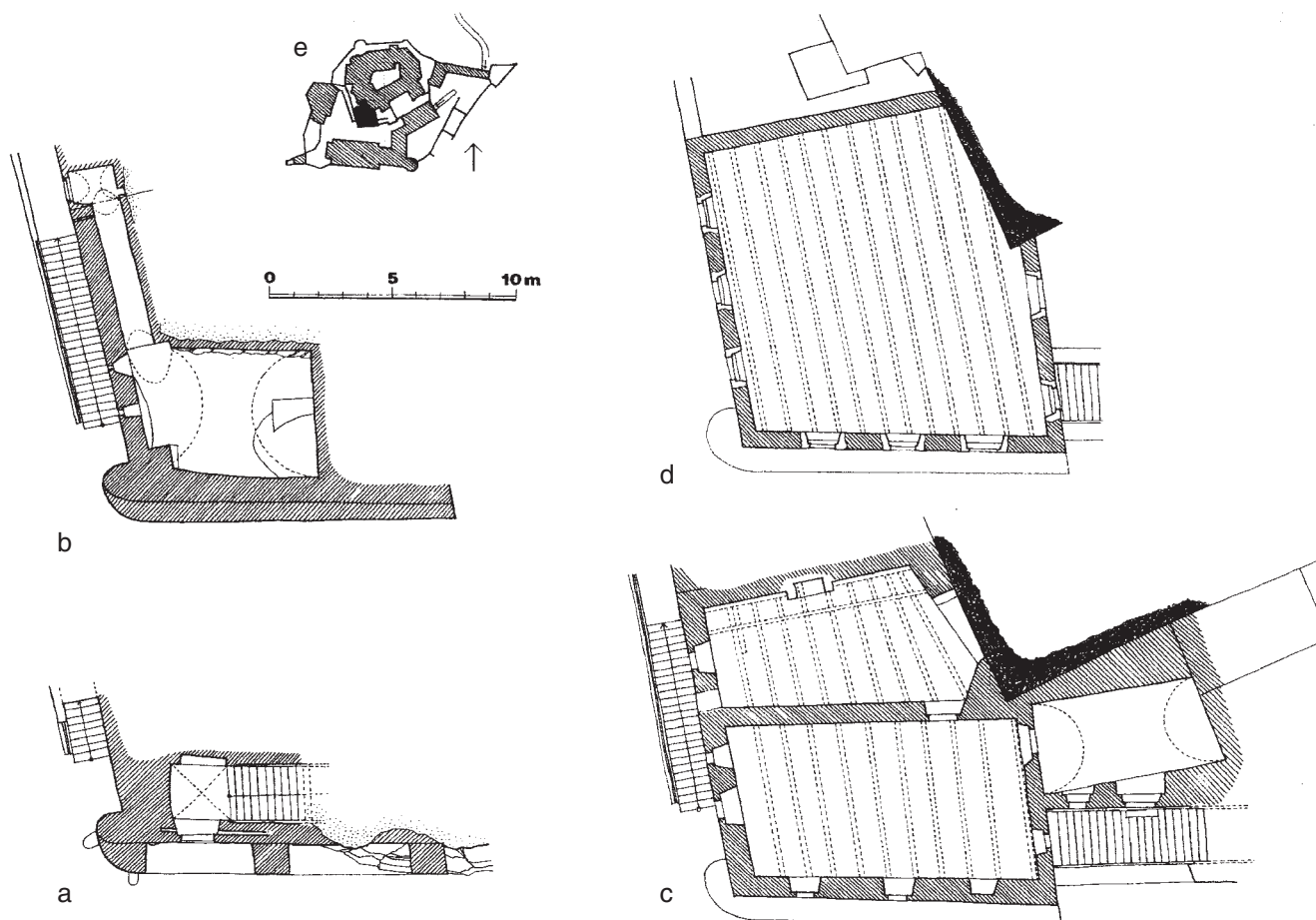

Obr. 8: Hrad Buchlov – dům s Tanečním sálem, a – zaměření vstupního portálu do 3. NP (šrafovaně přiléhající omítkové a maltové vrstvy, přerušovaně šrafovaně hruběji opracované, mírně ustupující plochy ostění, tečkovaně plochy s dochovanými vápennými líčkami), b – profil kamenného prvku zábradlí schodišťové terasy.

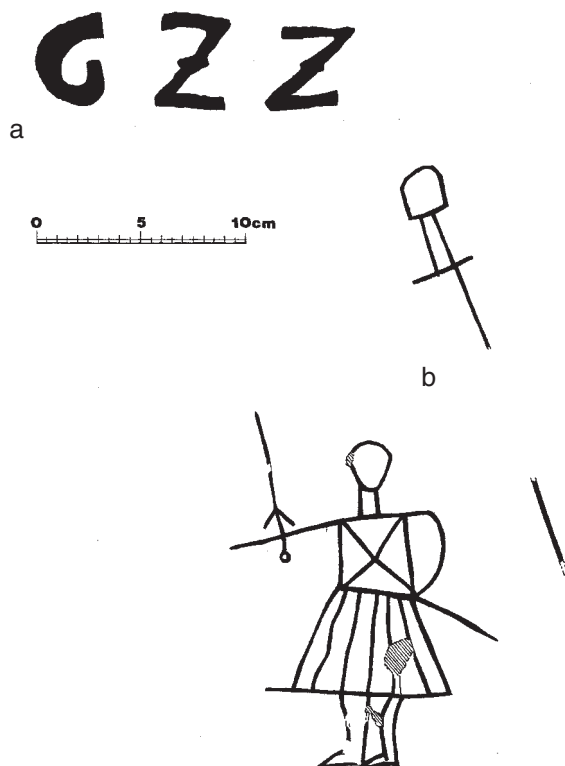

Obr. 9: Hrad Buchlov – dům s Tanečním sálem, detail vstupu do 4. NP, pohled od východu.

vou bosáží, s nápisovou stuhou (text nápisu: „GEORGIVS . SGISMVN DVS . A . ZZ – STRIZL . ANNO . DNI . 1607“) a zástřízlovským znakem v nadpraží (obr. 9). Nalevo je obdélný okenní otvor s kamenným, sekaným ostěním, které je z vněj-

Obr. 10: Hrad Buchlov – dům s Tanečním sálem, půdorysy; a – 1. NP, b – 2. NP, c – 3. NP, d – 4. NP, (tečkovaně – skála, zrněně – jihozápadní nároží hradního jádra, šrafovaně – konstrukce objektu s Tanečním sálem z období kolem poloviny 16. století, včetně případných starších částí, bílé – pozdější), e – celkový půdorys hradu s vyznačením polohy sledovaného objektu.

Obr. 11: Hrad Buchlov – dům s Tanečním sálem; a – iniciály vyryté v parapetu okenního ostění ve 3. NP, b – rytina v omítce špalety okna 3. NP.

ší strany lemováno plastickou lištou. Celá východní fasáda objektu je opatřena kompaktní omítkou.

Severní průčelí

Je prosté, bez otvorů, obrací se do plochy parkánu, nad kterou vyčnívá pouze zdívo v úrovni 4. NP. Zdívo je zde téměř zbaveno omítek, v soklové partii je kamenné, výše se pak střídají současně budované plochy kamenného a cihelného zdiva.

INTERIÉRY

1. NP (obr. 10a) je tvořeno pouze jedinou místností, přístupnou přímo z plochy 2. nádvoří výše popsáním vstupem. Místnost je zaklenuta křížovou, hřebínkovou klenbou, v její jižní stěně je uvedený vstup z 2. nádvoří, opatřený zevnitř otvory po zasouvací závoře (východní otvor o průřezu cca 20 × 20 cm je minimálně 2 m hluboký, otvor protější je mělčí – cca 60 cm – a je obložen zřejmě pozdějšími dřevěnými prkny). Protější stěna je pročleněna mělkou nikou s cihelným parapetem. Na východní straně do vstupní místnosti ústí kamenné exteriérové schodiště, vedoucí na terasu se vstupem do vlastního jádra. Stěny i strop místnosti jsou kryty omítkami, podlaha je tvořena pískovcovými plotnami.

2. NP (obr. 10b) je přístupné z plochy 2. nádvoří po výše zmíněné schodišťové rampě při západním průčelí objek-

tu. Nad výše popsaným vstupem je druhotně (?) proražený větrací otvor. Tento vstup ústí do předsíně úzké chodbičky, tvořené drobným, valeně klenutým prostorem. Klenba je místy kryta zbytky interiérových omítek s líčkami, na obnažených partiích je patrné kamenné zdivo; spodní část východní stěny této předsíně tvoří odsekaná skála, v horní části je zde dochován drobný výklenek ve tvaru čtvrtkruhu, jehož stěny rovněž nesou stopy interiérových omítek. Zmíněná svislá spára, oddělující zevně severozápadní nároží objektu od parkánové hradby, je patrná i v interiéru, jižně od ní prochází skrz tloušťku vnější zdi úzký, kruhový otvor (otisk subtilního dřevěného prvku). Úzká chodbička je rovněž valeně zaklenutá, převážná část povrchu stěn i klenby nese taktéž zbytky omítek s líčkami (jižní část, spolu s přilehlou místností jsou opatřeny novější, kompaktní vrstvou omítky) a na jihu ústí do prostornější, stejně zaklenuté místnosti o velmi malé světlé výšce. Oba prostory jsou osvětleny dvojicí drobných okének od západní strany (viz výše). Vrchol oblé tvarovaného záklenku jižního okna přesahuje úroveň vrcholu klenby. Pod úrovní parapetů obou oken probíhá blok zdiva, jehož líc je v oblém půdorysném průběhu rozšířen do interiéru, v jihozápadním koutě pak proniká do interiéru místnosti nároží nepravidelného bloku zdiva a v jihovýchodním koutě rub stoupající cihelné klenby nad schodištěm z přízemí. Ve východním čele, těsně pod klenbou je drobný čtvercový otvor, ústící do dodatečně zaslepené svislé šachty v síle zdiva. Popsané prostory jsou vydlážděny cihelnými dlaždicemi, ve spodní části severní stěny klenuté místnosti je nad podlahou patrná rozšířená část lomového zdiva a skalní podloží.

Plošně nejrozsáhlejší je **3. NP** (obr. 10c) nazývané „Kasárna“, které je přístupné pro změnu ze zmíněného schodiště, počínajícího v interiéru 1. NP. Je tvořeno trojicí různě zastropených i půdorysně utvářených prostor. Dochované dveřní otvory jsou vybaveny kamennými, sekanými ostěními shodné profilace (srov. obr. 8a). Vstupní místnost má vale nou klenbu, která je budována z cihel formátu $7 \times 15 \times 26$ cm (tak lze alespoň soudit z několika málo ploch, přístupných

Obr. 12: Hrad Buchlov – dům s Tanečním sálem; 3. NP, detail trámového stropu jižní místnosti, napravo vstup do severní místnosti.

Obr. 13: Hrad Buchlov – dům s Tanečním sálem; 3. NP, severní místnost s trámovým stropem, pohled od východu.

po destrukci omítky). Jižní zeď této místnosti se směrem k východu rozšiřuje ze 70 až na 160 cm a je proražena dveřním (vstup se schodiště) a okenním otvorem, ve východní stěně probíhá svislá spára, související s jihozápadním nárožím tzv. Hodinové věže (zčásti je patrné armování nároží věže velkými pískovcovými kvádry). Protější, západní zeď je prolomena vstupem do první z dvojice místností s trámovými stropy. Tato místnost je osvětlena dvojicí obdélných okenních otvorů v mělkých nikách od jižní a jedním totožným ze západní strany. Ve špaletách východního okna jižní stěny byla v minulosti obnažena původní (?) omítka, na jejímž povrchu jsou stopy dnes již nezřetelných kreseb v černé

Obr. 14: Hrad Buchlov – dům s Tanečním sálem; 4. NP, Taneční sál, pohled do jihozápadního koutu místnosti, současný stav.

a červené barvě. V levé špaletě je dochována drobná rytina mužské postavy s taseným mečem a druhá, snad nedokončená rytina (meč?). Rytí bylo provedeno do zavadlé omítky (obr. 11b). V parapetu kamenného ostění západního okna v jižní stěně jsou vyryty iniciály „GZZ“ (obr. 11a). Kromě těchto otvorů je zevnitř patrný ještě výklenek ve východní části jižní stěny místnosti (tomuto výklenku zvenčí neodpovídají žádné stopy po zazděném okně – jedná se tedy o původní záměr dodržet interiérový rytmus okenních nik i v místě, kde okno nebylo z důvodu průchodu rubu klenby schodiště podlahou místnosti realizováno), a jiný výklenek v severní části západní stěny. Posledně zmíněný výklenek je rovněž umístěn výš než sousední okenní otvor, je užší a menší, jeho parapet se strmě svažuje do interiéru; zvenčí je patrné sekaným kamenným ostěním armované vyústění malého okenního otvoru. Nosnou konstrukci stropu místnosti tvoří 11 trámů o průřezu cca 20×20 cm a rozponu cca 6,5 m (obr. 12). Na trámech jsou položena prkna záklopu, jejichž styčné spáry jsou zespodu olištovány. Kromě dvojice přízedních trámů (západní je vložen po celé délce do zdiva) je každý druhý uprostřed podepřen dřevěným sloupkem s plochou roznášecí deskou nahoře. 6 trámů z popisovaného stropu nese evidentní stopy druhotného použití; na třech jsou zářezy po uložení překládaného záklopu (při dnešním uložení jsou tyto zářezy na spodní hraně trámů), jeden má v bočních stěnách vyvrtané cca 1 m vzdálené kruhové otvory, v jednom je snad patrný zbytek profilování spodní hrany (?) a několik dlabů, v posledním ze souboru je rovněž patrný dlab pro zasunutí jiného dřevěného prvku. Průchodem v severní stěně je přístupná poslední z místností 3. NP (obr. 13). Podlaha této místnosti je situována poněkud výše. Místnost je osvětlena jediným oknem od západu (obdobným jako většina oken sousední místnosti), nalevo od tohoto okna se v interiérové i exteriérové partii západní zdi rysuje zazděná nika jiného otvoru (v omítkě je přístupný subtilní dřevěný překlad, pravá stoj-

ka a práh) o světlé výšce 165 a šířce 87 cm, související se záchodem, kterému odpovídá výše popsaná svislá šachta v západní fasádě. Přibližně uprostřed délky severní zdi se nachází úzký rizalit s nikou, východní stěna má složitější půdorys; v koutech vystupují do místnosti bloky zdiva nepravidelného půdorysu, které ve spodní části spojuje horizontální stupeň. Nosnou konstrukci stropu místnosti tvoří 10 trámů (k západnímu trámu je přiložen další trám, nedosahující však celé šíře místnosti) o mírně obdélném průřezu (cca $19 - 20 \times 21 - 22$ cm), podepřených při severní straně dvojicí průvlaků (jižní z nich je podepřen trojicí dřevěných sloupků, opářených nahoře plochými roznášecími deskami, severní je podepřen jediným sloupkem). Některé trámy nesou na

přístupných hranách stopy úprav, svědčících o jejich předchozím využití na jiném místě (2., 6., 7. a 10. trámy od východu jsou opatřeny mělkými obdélnými dlaby, v severním průvlaků jsou vyvrtány kruhové otvory), některé jsou nelogicky uloženy „naplocho“.

4. NP + podkroví (obr. 10d) objektu je tvořeno jediným velkým prostorem tzv. Tanečního sálu, přístupného z terasy při Hodinové věži (viz výše). Sál je vybaven tesařskou podlahou, jejíž desky jsou uloženy na plochých polštářích. Jak je možno zjistit v místě vyjmutých desek podlahy, polštáře jsou uloženy přímo na rubu záklopu trámových stropů místností ve 3. NP. Interiér je prosvětlen 7 obdélnými okny v mělkých nikách, jejichž v kameni sekané ostění je lemováno z vnější strany plastickou lištou. Neobvykle velký rozpon sálu přepažuje trámový strop s 12 trámy, krytými původně zespodu bedněným a omítaným podhledem. V současné době je podhled odstraněn. Partie liců zdiva, obnažené rozebráním podhledu, byly vzápětí omítnuty, takže případné stopy staršího zastropení dnes nejsou přístupné (obr. 14). Stropní trámy jsou zároveň vaznými trámy konstrukce krovu. Jejich velký rozpon je zčásti vynášen trojicí nadlehlých, příčně situovaných dřevěných průvlaků, složených vždy z dvojice trámů, které jsou spojeny ocelovými svorníky a proti vzájemnému posunu zajištěny zazubením. Krajiní průvlak navíc vynášejí stojaté stolice krovu, které jsou nad sloupky propojeny příčníky; střední průvlak je posílen novodobým věšadlem (spojení prvků je provedeno opět ocelovými svorníky). Krokve, čepované do vazných (stropních) trámů, propojují pod vaznicemi hambálky.

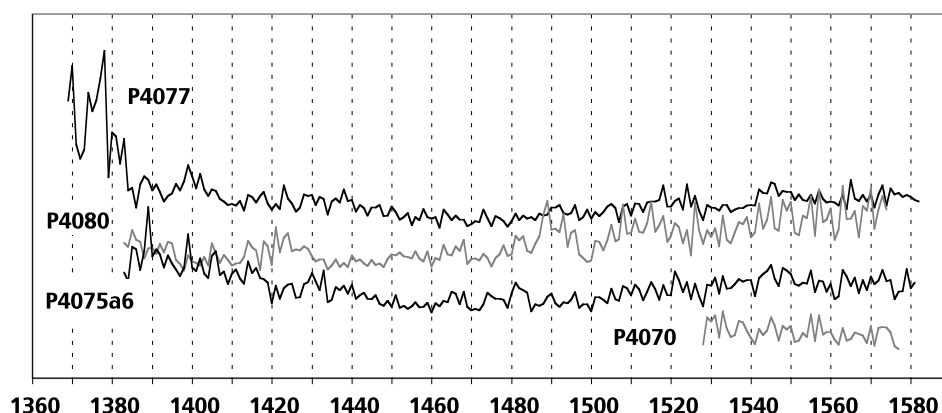
Konstrukce krovu vykazuje četné doklady druhotných úprav (prvky průvlaků jsou prokazatelně druhotně použitými trámy se zbytky tmavého nátěru, vaznice nese stopy opracování, souvisejícího s použitím v jiné konstrukci, atp.). Střešní štíty jsou cihelné, ve východním štítu je stopa po zazděném okenním otvoru a svislý pilířek; tento štít je na severní straně přiložen k jihozápadnímu nároží hradního jád-

ra, které zčásti proniká do prostoru NP i podkroví. Z uvedeného nároží jsou v prostoru podkroví patrné mohutné, pečlivě opracované kvádry jeho nárožní armatury a plochy exteriérových omítek.

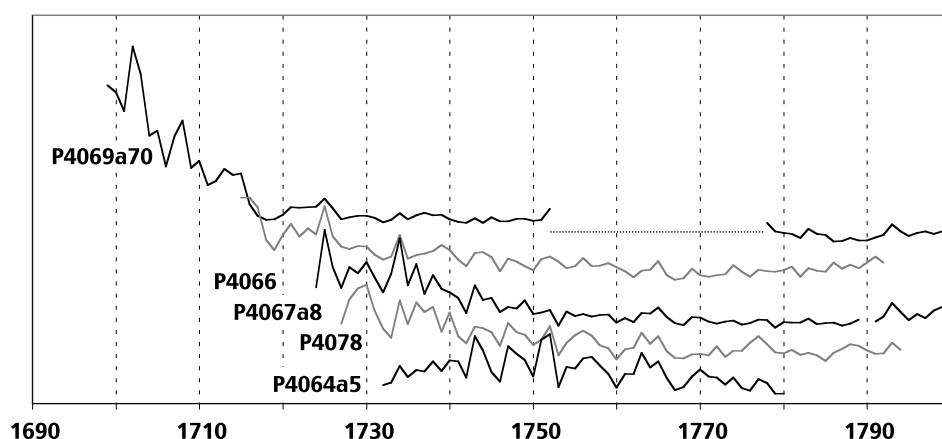
DENDROCHRONOLOGICKÝ PRŮZKUM

Dendrochronologický průzkum se zaměřil na datování konstrukce stropu a krovu Tanečního sálu a druhotně použitých dubových stropních trámů ve 3. NP. Z konstrukce krovu byly pomocí Presslerova nebozezu odebrány vzorky ze 6 konstrukčních prvků (tab. 2). Z několika trámů muselo být pro jejich značné poškození dřevokazným hmyzem odebráno více vývrtů, takže celkem bylo z této konstrukce získáno 10 vzorků. Z konstrukcí stropů 3. NP bylo odebráno 6 vzorků z 5 stropních trámů. Konstrukce krovu byla postavena z borového dřeva, stropní trámy byly vyrobeny převážně z dřeva dubového (s výjimkou dvou trámů, které byly borové).

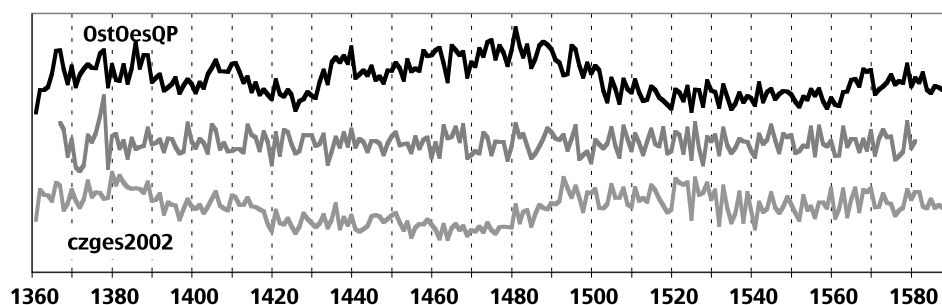
Vlastní dendrochronologické zpracování bylo provedeno dle standardních metod (Dvorská, Poláček 2000). Vzorky byly nalepeny na dřevěné lišty a seříznuty žiletkou. Měření šířek letokruhů bylo provedeno pomocí zařízení TimeTable s přesností na 0,01 mm. Pro vlastní datování byl použit program Past32 (Knibbe 2000) a Arstan. Jednotlivé letokruhovité křivky byly nejprve v rámci dřevin relativně synchronizovány, následně byl odstraněn jejich dlouhodobý růstový trend¹⁾ a průměrovány do sumárních letokruhovitých řad. Tyto byly následně porovnány s dostupnými standardními chronologiemi. Pro datování dubu byla využita standardní chronologie dubu pro Českou republiku ve verzi z roku 2002 (czges2002) a standardní chronologie dubu pro Rakousko (Wimmer, Grabner 1998). Pro datování borového dřeva v době provedení průzkumu (2003) neexistovala žádná dobře proložená re-

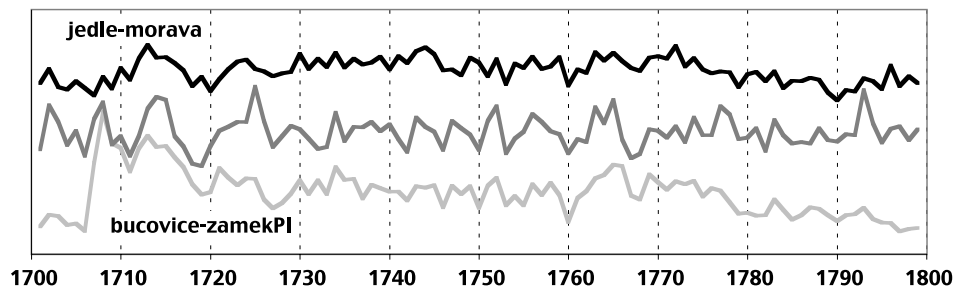
Graf 1: Relativní synchronizace letokruhovitých křivek druhotně použitých dubových stropních trámů (T. Kyncl, 2005).

Graf 2: Relativní synchronizace letokruhovitých křivek borových trámů z konstrukce krovu Tanečního sálu (T. Kyncl, 2005).

Graf 3: Porovnání průměrné letokruhovité řady dubových trámů (uprostřed) se standardní chronologií dubu pro východní Rakousko (OstOesQP) a standardní chronologií dubu pro ČR (czges2002) (T. Kyncl, 2005).

Graf 4: Porovnání průměrné letokruhovité řady borových trámů (uprostřed) se standardní chronologií jedle pro Moravu (jedle-Morava) a standardní chronologií borovice ze zámku v Bučovicích (bucovice-zamekPI) (T. Kyncl, 2005).

	czges2002	OstOesQP (1189–1995)	jedle – morava (1130–1997)	bucovice – zamekPI (1468–1804)
P40buchlov-hradQU	11,10; 11,32; 75,3%; 215	12,46; 12,97; 75,3%; 215	–	–
P40buchlov-hradPI	–	–	5,23; 5,96; 71,2%; 99	8,76; 9,31; 71,7%; 99

Tab. 1: Statistické parametry podobnosti mezi standardními chronologiemi (první řádek) a průměrnými chronologiemi získanými z dřevěných konstrukcí Tanečního sálu. První číslo značí t-test korelačního koeficientu po transformaci pomocí pětiletého klouzavého průměru (Baillie, Pilcher 1973), druhé t-test korelačního koeficientu po transformaci dle Hollsteina (1980), třetí procento souběžnosti (Gleichläufigkeit) a poslední délku překrytí letokruhových řad. Všechny uvedené hodnoty testů jsou průkazné na hladině významnosti 99,95% (T. Kyncl, 2005).

popis prvku	číslo vzorku	dřevina	počet letokruhů / rozsah běle	poslední letokruh	datum skácení
Taneční sál					
6. stropní trám od vstupu	P4064a5	borovice	49	1780 +8 ak	1788+
8. stropní trám od vstupu	P4066	borovice	78	1792 ak	1792+
11. stropní trám od vstupu	P4067a8	borovice	66 9	1799 wk	1799/00
severozápadní průvlak – 2. sloupek od vstupu	P4069a72	borovice	54 22	1799 wk	1799/00
stropní trám pod podlahou tanečního sálu – pod staršími palubkami	P4070	dub	50 / –	1577 ak	1583+
3. NP. „kasárna“ – severozápadní místnost					
4. stropní trám od okna	P4075a6	dub	199 / –	1581 +9 ks	1596+
1. stropní trám od okna	P4077	dub	207 / 7	1582 +15 běl	1597–01
3. NP. „kasárna“ – jihovýchodní místnost					
1. stropní trám od okna	P4078	borovice	68	1794 +5-7 wk	1799–01
8. stropní trám od okna	P4080	dub	192 / –	1574 ak	1580+

Tab. 2: Přehled datací trámů odebraných z konstrukcí Tanečního sálu a kasáren. Vysvětlivky k symbolům uvedeným ve sloupci s datací posledního změřeného letokruhu: ak – na vzorku není zachována hranice bělového dřeva (ks), ani podkorní letokruh (wk) – vzorek nelze přesně datovat, lze pouze říci, že je mladší než datum uvedené ve sloupci „datum skácení“; wk – podkorní letokruh je na vzorku přítomen, lze datovat rok skácení stromu; ks – poslední letokruh leží na hranici běle, lze určit pravděpodobný interval, ve kterém byl strom pokácen (předpokládáme, že bělová část kmene obsahovala 6–26 letokruhů) (T. Kyncl, 2005).

gionální standardní chronologie. Jediné kvalitní standardní chronologie byly dostupné pouze pro území Čech. Pro Moravu existovaly pouze lokální dílčí standardy jednotlivých objektů. Proto byla pro datování použita nejbližší lokální standardní chronologie borovice ze zámku v Bučovicích²⁾ a jako kontrolní také standardní chronologie jedle pro Moravu.³⁾

Relativní synchronizace letokruhových křivek v rámci jednotlivých dřevin (graf č. 1 a 2) vedla k sestavení 221 let dlouhé průměrné chronologie dubu (P40buchlov-hradQU) a 99 let dlouhé průměrné chronologie borovice (P40buchlov-hradPI). Do dubové křivky se podařilo synchronizovat všechny zpracované dubové trámy, které vytváří velmi homogenní skupinu. V případě borovic nebyly do průměrné řady synchronizovány pouze letokruhové křivky z průvlaků krovu, které neměly pro datování dostatečný počet letokruhů (v tabulce 2 nejsou uvedeny).

Porovnání průměrných letokruhových křivek se standardními chronologiemi příslušných dřevin vedlo k nalezení zcela spolehlivých datujících pozic. Dubová letokruhová řada ukázala velmi vysokou míru podobnosti s oběma standardy v pozici datující poslední letokruh do roku 1581 (graf č. 3, tab. č. 1). Borová letokruhová křivka ukázala velmi vysokou podobnost se standardem pro Bučovice (tab. č. 1, graf č. 4) zcela shodně s datováním pomocí chronologie jedle. Poslední letokruh této průměrné letokruhové řady je datován do roku 1799.

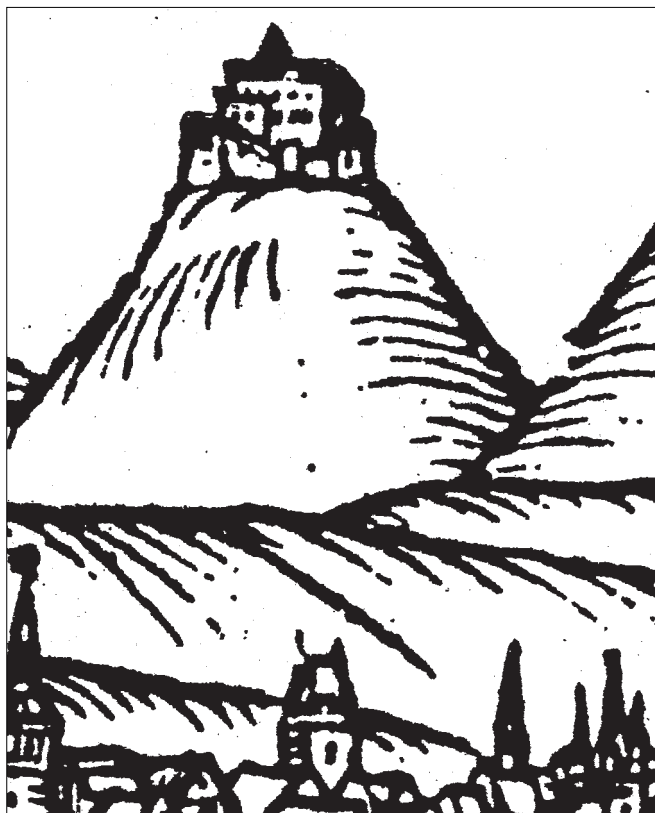
Díky značnému poškození povrchu trámů dřevokazným hmyzem se dochovaly pro přesné datování klíčové podkorní letokruhy⁴⁾ pouze na několika prvcích (tab. 2). V případě krovu byly dva dochované podkorní letokruhy datovány do roku 1799. Vzhledem k charakteru podkorního letokruhu⁵⁾ byly oba použité stromy káceny na přelomu let 1799/1800. Ostatní datované prvky z konstrukce krovu bez podkorních letokruhů velmi pravděpodobně pochází také z této doby, jak lze usuzovat jednak z velmi podobného průběhu letokruhových křivek a také z odhadu počtu letokruhů zničených dřevokazným hmyzem. Do stejného období je také datován jediný zpracovaný borový stropní trám z 3. patra objektu (tab. 2).

Při odběru vzorků z dubových stropních trámů 3. patra se zpravidla nepodařilo zachovat okrajovou část trámů tvořenou bělovým dřevem. Z tohoto důvodu bylo možné dobu kácení použitých stromů pouze odhadnout na základě předpokládaného počtu bělových letokruhů.⁶⁾ Nejpresněji bylo možné určit dobu kácení stromu, ze kterého byl

vyroben trám P4077. Poslední změřený letokruh byl datován do roku 1582, přičemž bylo změřeno 7 letokruhů běle a dalších 15 silně poškozených bělových letokruhů bylo započítáno. Za předpokladu, že použitý dub neměl více jak 26 bělových letokruhů (viz pozn. 6) lze dobu kácení stromu odhadnout do období let 1597–1601. Je velmi pravděpodobné, že do tohoto období spadá kácení také ostatních datovaných dubových trámů, u kterých bylo možné určit pouze spodní hranici intervalu kácení. Výsledky datování jednotlivých prvků jsou shrnuty v tabulce č. 2.

VÝBĚR IKONOGRRAFIE

Nejstarší známé vyobrazení Buchlova nalezneme na dřevorytu města Uherského Hradiště od Jana Willenberga z roku 1593 (obr. 15). Hrad, zachycený zde v pohledu od jihovýchodu, korunuje temeno kuželovité hory a tvoří výrazný prvek pozadí uzavírajícího obzor nad městem. Přes schematicnost celého vyobrazení můžeme nad prstencem opevnění, tvořícím podnož bloku hradního jádra (zcela vlevo je zřejmě vyobrazena věž Andělka, vpravo pak parkánová hradba s východní baštou, příp. dnes již neexistující, či silně přestavěnou vstupní bránou), vidět vlevo nižší objekt s dvojicí oken, završený nerovnou korunou. Tvar koruny objektu je v miniaturním vyobrazení zřejmě determinován horizontálním pásem okenních otvorů znázorněným v horní

Obr. 15: Hrad Buchlov; detail dřevorytu J. Willenberga z roku 1593, hrad je zachycen na pozadí vyobrazení města Uherského Hradiště; pohled na hrad od jihovýchodu (převzato: Petrů J. 1982).

partii bloku jádra (dvojice oken na levé straně zde „vyrůstá“ ze zmíněné koruny objektu). Přes určitou odlišnost od skutečného situování námi sledovaného objektu (objekt při pohledu od jihovýchodu ve skutečnosti překrývá pouze minimální část jižního průčelí jádra) je možno připustit, že se jedná o námi sledovaný objekt v době, která předcházela zbudování Tanečního sálu.

Na rytině J. Fischera z roku 1719 (obr. 16) (srov. Petrů 1982, nestr.) je zachyceno pouze nejvyšší podlaží domu s Tanečním sálem (oproti skutečnosti jsou zde znázorněny pouze 2 okenní osy) a jižní část sedlové střechy.

Na pozdější, autorovi známé ikonografii (včetně půdorysné situace hradu z počátku 18. století (srov. Plaček 2001, s. 141), je dům s Tanečním sálem zachycen v podstatě v dnešním stavu.

POKUS O INTERPRETACI

Stav před polovinou 16. století

Hradní jádro, založené již v 1. polovině 13. století a formované do dnešní podoby mnoha přestavbami, jejichž posloupnost není dodnes spolehlivě objasněna, bylo v průběhu své existence obklopeno parkánem. Jak prokázaly výsledky archeologického výzkumu, stalo se tak nejpozději někdy před přelomem 15. a 16. století (nejnověji Janiš, Kohoutek 2002, s. 168). Parkánová hradba byla založena v poměrně složitém terénu při okrajích skalního výchozu, jehož nejvyšší partie byly korunovány jádrem. Při zatím nejkomplexnějším pokusu o nástin stavebního vývoje hradu (Kohoutek 1995) je teoreticky uvažováno o tom, že již ve 14. sto-

letí bylo jádro obklopeno parkánem téměř po celém svém obvodu, vyjma jihozápadní strany.⁷⁾ Průběh parkánové zdi je podle této teoretické rekonstrukce na severozápadní straně ukončen pravouhlým zalomením a zeď je připojena k nároží západní hranolové věže jádra. V přímém úseku hradby je uvažováno o bráně, do které ústí dlouhá přístupová rampa, procházející právě pod jihozápadní částí jádra (srov. Janiš, Kohoutek 2002, s. 170, obr. 5). Na základě zjištěných skutečností je možno uvažovat o tom, že anomálie tloušťky jižní zdi klenuté místnosti ve 3. NP mohla vzniknout přízpůsobením se budovaného objektu starší parkánové hradbě. Za tohoto předpokladu by pak parkánová hradba ještě před vybudováním objektu obíhala i kolem jihozápadní části jádra (pozůstatkem starší situace může být i spodní část hradby nalevo od vstupu do 2. NP objektu). Zda některé další stavební anomálie zjištěné v organismu objektu (pylon zdiva předstupující před západní průčelí objektu, spodní část západní zdi, ukončená pod parapety oken 2. NP a blok zdiva v jihozápadním koutě místnosti téhož podlaží), které jsou v této studii přisuzovány změně projektu v průběhu výstavby (viz níže) náležejí rovněž starší stavbě (konstrukce přístupové rampy, mostní pilíř... ?), může rozhodnout pouze případný další, hloubkový průzkum.

Dvě stavební fáze v období kolem let 1546–1558

Uvedený časový úsek spadá do období vlády Jana Ždánského ze Zástřizl. To zároveň představuje jeden z nejdůležitějších úseků stavebního vývoje hradu. Výstavba námi sledovaného objektu se stala součástí rozsáhlé stavební činnosti, která velmi výrazně zasáhla především hradní jádro (např. kompletní přestavba celého jižního křídla včetně likvidace prostoru nádherně raně gotické kaple apod.), kterému dala jeho dnešní přísnou siluetu s rovnými atikami. Do téhož období jsou kladeny i fragmenty nejstarších zjištěných staveb v prostoru 2. nádvoří (předhradí) s věží Andělkou (srov. Samek 1994, Plaček 2001). Modernizována byla jistě též parkánová hradba, obepínající jádro (výstavba okrouhlé bašty na severu, rozšíření parkánu v baštovitý útvar na východní straně, přestavba, či nová výstavba ostatních úseků hradby).

Jak můžeme soudit z letopočtů, vysekaných v architektonických detailech domu s Tanečním sálem, jeho výstavba probíhala v období kolem let 1546–1558, kdy vznikla většina jeho konstrukcí od 1. NP zřejmě až do úrovně záklenků oken ve 4. NP. Funkce nového objektu byla nesmírně důležitá především z komunikačního hlediska, protože z jeho 1. NP byla nově vedena hlavní přístupová trasa do hradního jádra. Oproti ne zcela poznané starší trase, navazující ještě na středověké řešení (viz výše), byla nová trasa vedena přímo z plochy dnešního druhého nádvoří přes zmíněný průchod v 1. NP našeho objektu, schodištěm na terasu před zmíněnou novostavbou Hodinové věže (výstavba věže je datována textem nápisové desky, umístěné nad vstupem v jejím přízemí, do roku 1546). Ta již ovšem petrifikovala starší vstup do hradního jádra, který svojí hmotou překryla. Námi sledovaný objekt je založen v terénu s poměrně složitou konfigurací, která se rovněž podepsala na jeho dispozici. Stavitelé jej přiložili k jihozápadní části skalního výchozu, na jehož temeni stojí hradní jádro. Tato skutečnost způsobila, že severovýchodní část půdorysu je v 1. a 2. NP vyplněna skalním masivem, který zřejmě

Obr. 16: Hrad Buchlov; vyobrazení hradu z roku 1719, pohled od jihovýchodu; dům s Tanečním sálem přiléhá k levému nároží hradního jádra (převzato: Petrů J. 1982).

ještě ve 3. NP způsobil nestejnou úroveň podlah místností s trámovými stropy.

Situace pečlivě provedeného jihozápadního nároží Hodinové věže, ke kterému byly dodatečně přiloženy východní a severní stěny klenuté místnosti ve 3. NP, dokládá výše zmíněnou složitou terénní situaci před výstavbou objektu a je rovněž důkazem návaznosti jednotlivých podniků velké stavební přeměny hradu. Některé další sledované situace nasvědčují tomu, že v období výstavby objektu došlo k významné změně původního plánu. Na základě zjištěných skutečností je velmi pravděpodobné, že v první fázi výstavby byla zbudována přístupová schodišťová terasa s nástupem, skrytým v nízkém, nedokončeném objektu, kterému náleží část konstrukcí dnešních 1. a 2. NP. Především se jedná o jižní průčelí s popsaným vstupním portálem s nápisovou deskou a dále o mohutné zdivo jihozápadního nároží objektu s předstupujícím pylonem se zaobleným čelem.⁸⁾ Jak je již z výše uvedeného zřejmé, tato prvotní stavební fáze je datována dvojicí nápisových desek s letopočtem 1546 v 1. NP domu s Tanečním sálem a nad průchodem v nově zbudované Hodinové věži, které zároveň uvozují prostorový počátek i konec nově vybudované přístupové trasy do hradního jádra.

Po vybudování popsaných konstrukcí došlo k významné změně stavebního plánu a na substrukci objektu z roku 1546 vznikla nástavba, jejíž jižní průčelí bylo oproti 1. NP vysunuto vně pomocí ke staršímu průčelí přiložené slepé arkády. Při budování nízké místnosti 2. NP byl stavebník veden především snahou o vytvoření pokud možno co nejrovnějšího platu pro výstavbu výše položených sálů. Tato skutečnost se podepsala na snížené užitnosti této místnosti i na její komplikované přístupnosti ze západní schodišťové rampy (vztah mezi severozápadním nárožím objektu a přiléhající parkánovou hradbou zřejmě dokládá i současné, případně jen o málo pozdější budování tohoto úseku dochované parkánové hradby se vstupním portálem do 2. NP). Anomálie ve styku klenby a záklenku jižního okna místnosti může nasvědčovat dodatečnému vložení klenby (snad již v průběhu prvotní stavby). Obě místnosti 3. NP měly pravděpodobně již od počátku trámové (dnes nedochované)

stropy. K jejich vybavení snad již tehdy náležel později upravený záchod v severní místnosti; s vytápěním prostor může souviset zazděná vertikální šachta nacházející se jižně od vstupu do jižní místnosti (sdělení J. Novotného), případně dvojice větracích (?) otvorů v západní stěně téže místnosti. Nepravidelnosti ve východní stěně severní místnosti mohou být následkem navázání na starší konstrukce (opěrné pilíře při jihozápadním nároží jádra?). Nad 3. NP můžeme pro tuto etapu výstavby ještě předpokládat podstřešní podlaží, doložené přítomností kamenného zdiva přibližně do výše záklenků oken dnešního 4. NP. Situace v severní části západní

ho průčelí (nalevo od severního okna 4. NP) snad uchovávala úsek šikmé koruny původního střešního štítu; pokud je uvedená interpretace správná, mělo původní zastřešení obdobný tvar jako dnešní. Typickým znakem stavby Jana Ždánského je standardní vybava všech fasádních otvorů v kameni sekanými ostěními shodné profilace. Opakujícím se detailem prvků kamenného ostění je rovněž „vytažení“ hladce opracované plochy ostění. Omítka byla přetažena přes hrubě opracované plochy až k vystouplé hladké ploše, která byla zřejmě opatřena líčkou (její stopy jsou dochovány např. na ostění vstupu do 3. NP). Výjimku tvoří kamenné ostění drobného okénka v západním průčelí 2. NP, jehož povrch je hrubě opracován; toto ostění bylo pravděpodobně zcela pokryto exteriérovou omítkou. Časový průběh druhé fáze výstavby objektu dokládá letopočet 1558 na okenním překladu 3. NP, osobu stavebníka, kterým byl opět jako u 1. fáze Jan Ždánský ze Zástřizl, prozrazují iniciály „GZZ“ na okenním parapetu v témže podlaží.

Kolem roku 1602

U příležitosti svatby Jiřího Zikmunda ze Zástřizl v roce 1602 byl vybudován tzv. Taneční sál, tvořící dnes 4. NP objektu. Nejvýmluvnější doklad tohoto zásahu dnes představuje vstupní portál do sálu s datováním a nápisem (viz výše). Nejpozději před zřízením tohoto vstupu byla plocha terasy před průchodem Hodinovou věží rozšířena až k našemu objektu (pod její dlažbou se nachází klenutá místnost 3. NP). Je možné, že stávající okna Tanečního sálu ve 4. NP byla vsazena do starších okenních nik předpokládaného původního podstřešního podlaží (viz výše), tuto hypotézu však bude možno ověřit pouze případným dalším průzkumem. Sál s velkým rozponem byl jistě opatřen trámovým stropem, který se však nedochoval. Případné otisky jeho konstrukce jsou dnes ukryty pod novodobými omítkami. Je pravděpodobné, že některé druhotně použité trámy ve stropěch sálů 3. NP, jejichž zhotovení je na základě dendrochronologické analýzy možno předpokládat kolem roku 1600, pocházejí právě odtud. Dochovaný stav těchto prvků však nedovoluje vyslovit další konkrétní závěry. S největší pravděpodobností jsou oba cihelné střešní štíty současné se

vznikem Tanečního sálu ve 4. NP, a tedy tvar i sklon střechy objektu na počátku 17. století odpovídá dnešnímu stavu.

Přelom 18. a 19. století

Případné stavební úpravy, které na objektu dále probíhaly od výstavby Tanečního sálu až do závěru 18. století, nejsme schopni za dnešního stavu znalostí přesně rozpoznat. Výrazným stavebním zásahem, jak prokázala provedená analýza vybraných dřevěných prvků, prošel objekt (resp. interiéry jeho 3. a 4. NP) na přelomu 18. a 19. století. Tehdy došlo k totální výměně stropní konstrukce Tanečního sálu ve 4. NP za konstrukci zcela novou. K obdobné úpravě majitelé přistoupili i v místnostech 3. NP, kde bylo ke zřízení nových trámových stropů použito vedle současných prvků i prvků z počátku 17. století (snad přenesených z Tanečního sálu ve 4. NP). Nosná konstrukce nového stropu nad Tanečním sálem byla ze spodní strany opatřena omítaným podhledem a byla budována jako součást konstrukce krovu, který s po dílčích úpravách dochoval dodnes.

POZNÁMKY

- 1) Růstový trend charakterizovaný postupným snižováním šířek letokruhů byl odstraněn proložením záporné exponenciální křivky a následně kubického splinu o délce 25 let (podrobnosti viz Cook, Kariukstis 1990).
- 2) Lokální letokruhovká křivka zámku v Bučovicích je sestavena pro období let 1468–1804.
- 3) Letokruhovká křivky všech stavebně užívaných jehličnatých dřevin (jedle, smrk a borovice) si jsou v oblasti Moravy navzájem velmi podobné, a jsou tedy navzájem omezeně zaměnitelné.
- 4) Podkorní letokruh je poslední tloušťkový přírůst vytvořený před pokácením (odumřením) stromu. Jeho přítomnost datuje přesný rok získání použitého dřeva.
- 5) Růst podkorního letokruhu byl již zcela ukončený, což znamená, že strom byl skácen po ukončení vegetační sezóny.
- 6) Běl vytváří okrajovou část kmene dubů a obsahuje obvykle 6–23 letokruhů (viz Kyncl, Šabatová 2005). V případě dřeva z Buchlova jsme předpokládali i potenciálně možný vyšší počet letokruhů vzhledem k značnému stáří použitých stromů.
- 7) B. Samek uvažuje o vzniku parkánu až v 15. století (Samek 1994, s. 316). M. Plaček jeho výstavbu klade do období kolem roku 1400 (Plaček 2001, s. 143).
- 8) Tyto konstrukce, nenáleželi-li blíže nepoznané starší stavbě, mohou dokládat i obtíže se založením jihozápadního nároží, příp. mohou souviset s otopným zařízením místnosti vrátnice v 1. NP.

LITERATURA

- Cook, E. R. & Kariukstis, L. A. 1990: Methods of dendrochronology. Kluwer, 394 s., Dordrecht.
- Dvorská, J., Poláček, L. 2000: Základní principy a problémy dendrochronologie. *Archaeologia historica* 25: 435–442. Brno
- Janiš, D., Kohoutek, J. 2002: Hrad Buchlov a jeho úloha ve fortifikačním a správním systému středověké východní Moravy; in: Slovácko XLIV., s. 167–181, Uherské Hradiště.
- Knibbe, B. 2000: PAST32 – user manual. SCIEM, Vienna. 90 s.
- Kyncl, T., Šabatová, L. 2004: Dendrochronologické datování dřeva ze zříceniny hradu Nový Hrádek (k. ú. Lukov). *Průzkumy památek* 11(2): 114–118. Praha.
- Petrů, J. 1982: Státní hrad Buchlov, dějiny, stavební a umělecký vývoj a význam hradního areálu, Brno.
- Plaček, M. 2001: Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hradečků a tvrzí, Praha.
- Samek, B. 1994: Umělecké památky Moravy a Slezska 1, Praha.
- Wimmer, R., Grabner, M. 1998: Standardchronologien in Österreich für die dendrochronologische Datierung. *Archäologie Österreich* 9/2 1998.

DAS TANZSAALGEBÄUDE DER BURG BUCHLOV

Die Burg Buchlov in Mähren war in der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts gegründet worden, mehrere Umbauten formierten ihre Gestalt bis zu ihrem gegenwärtigen Zustand. An der Burgkernsüdwestecke befindet sich ein viergeschossiger, den Tanzsaal enthaltender Bau. Bei der Vorbereitung der bevorstehenden Denkmalinstandsetzung dieses Gebäudes erfolgten die dendrochronologische Expertise ausgewählter Holzglieder und eine teilweise bauhistorische Oberflächenerforschung.

Die dendrochronologische Analyse richtete sich zur Datierung der Decken- und Dachkonstruktion des Tanzsaales im 4. Obergeschoss und der sekundär verwendeten Deckenbalken im 3. OG. Vom Dachwerk entnahm man mittels Presserbohrer Proben aus 6 Konstruktionsgliedern (Tabelle 2). Die Dachkonstruktion wurde aus Kiefern-, die Dachbalken überwiegend (mit Ausnahme von 2 Kiefernbalcken) aus Eichenholz errichtet.

Die dendrochronologische Bearbeitung erfolgte den Standardmethoden gemäß (Dvorská, Poláček 2000). Die Proben hat man an Holzleisten angeklebt und mit Rasierklinge abgeschnitten. Die Jahrringbreiten wurden mittels der Time Table Anlage mit Genauigkeit zu 0,01 mm gemessen. Für die eigentliche Datierung bediente man sich der Programme Past32 (Knibbe 2000) und Arstan. Einzelne Jahrringkurven wurden zunächst im Rahmen der Gehölzgruppen relativ synchronisiert, und nach der Korrektur ihres langfristigen Wachstumstrends wurden die Mittelwerte in summarische Jahrringreihen eingeordnet, die man mit erreichbaren Standardchronologien verglich. Bei der Datierung der Eiche benutzte man die Standardchronologie der Eiche für Tschechien in der Version 2002 (czges2002) und die Standardchronologie der Eiche für Österreich (Wimmer, Grabner 1998). Für die Datierung des Kiefernholzes war zur Zeit der Analyse (2003) keine gut durchgesetzte regionale Standardchronologie vorhanden. Seltene zuverlässige Standardchronologien standen nur für das Gebiet Böhmens zur Verfügung. Für Mähren waren lediglich lokale Teilstandards einzelner Objekte vorhanden. Daher verwendete man zur Datierung die nächsten lokalen Standardchronologien der Kiefer aus dem Schloss Bučovice und für die Kontrolle auch die Standardchronologie der Tanne für Mähren.

Die Relativsynchronisation der Jahrringkurven einzelner Gehölzarten (Diagramm 1 u. 2) führte zur Bildung der 221 Jahre langen Mittelchronologie der Eiche (P40buchlov-hradQU) und der 99 Jahre langen Mittelchronologie der Kiefer (P40buchlov-hradPI). In die Kurve der Eiche gelang es sich alle bearbeiteten Eichenbalken zu synchronisieren, die eine sehr homogene Gruppe bilden. Im Fall der Kiefernteile synchronisierte man nicht in die Mittelreihe nur Jahrringreihen der Dachwerkunterzüge, die keine zur Datierung genügende Jahrringzahl darboten (in der Tabelle 2 nicht angeführt).

Das Vergleichen der Mitteljahrringkurven mit den Standardchronologien einzelner Gehölzarten führte zur Herausfindung ganz zuverlässig datierender Positionen. Die Jahrringreihe der Eiche zeigte ein sehr hohes Ähnlichkeitsmass mit beiden Standards in der die Waldkante 1581 datierenden Position (Diagr. 3, Tab. 1). Die Jahrringkurve der Kiefer zeigte ein sehr hohes Ähnlichkeitsmass mit dem Standard für Bučovice (Tab. 1, Diagr. 4) ganz identisch mit der Datierung mithilfe der Chronologie der Tanne. Der letzte Jahrring dieser Mitteljahrringreihe wird 1799 datiert.

Infolge der Beschädigung der Balkenoberfläche durch Insektenfraß erhielt sich die für genaue Datierung unentbehrliche Waldkante lediglich an seltenen Gliedern (Tab. 2). Im Dachwerk datierte man zwei erhaltene Balken mit der Waldkante 1799. Mit Rücksicht zum Charakter der Waldkante wurden beide Bäume im Winter 1799/1800 gefällt. Die übrigen datierten waldkantenlosen Dachwerkglieder stammen höchstwahrscheinlich aus selber Zeit laut Auswertung des ähnlichen Jahrringkurvenverlaufs und auch der Abschätzung der Zahl der durch Fraß verlorenen Jahrringe. In dieselbe Periode wird auch der einzige bearbeitete Kieferndeckenbalken aus dem 3. OG (Tab. 2) datiert.

Bei der Probenentnahme an den Eichendeckenbalken des 3. OG gelang es überwiegend nicht das gelöste Splintholz des Balkenrandes zu erhalten. Aufgrund dessen war es möglich das Fäljahr der verwendeten Bäume nur nach der Zahl der vorausgesetzten Splintjahrringe abzuschätzen. Am genauesten ließ sich die Probe aus dem Balken Nr. P4077 datieren, und zwar 1582 (7 Splintjahrringe gemessen, die weiteren 15 stark beschädigten eingerechnet). Unter Voraussetzung, die Eiche hätte nicht mehr als 26 Splintjahrringe, lässt sich die Fällung in Jahren 1597–1601 abschätzen. Es erscheint als sehr wahrscheinlich, dass

auch weitere zu datierende Eichenbalken mit der festgestellten unteren Grenze des abgeschätzten Intervalls stimmen. Datierungsergebnisse s. Tab. 2.

Aufgrund der beschriebenen Untersuchung lässt sich Folgendes konstatieren:

1) Den Burgkern umgab vermutlich schon im 14. Jahrhundert ein Zwinger. Vor Mitte des 16. Jahrhunderts erfolgte ein großzügiger Burgumbau unter Jan Ždánský von Zástřizl. Dabei wurde in Jahren 1546–1548 auch das als Tanzsaalgebäude genannte Haus erbaut. Seine Funktion war vor allem aus dem Sichtpunkt der Kommunikation wichtig, denn von seinem Erdgeschoss führte der neu errichtete Zugangsweg in den Burgkern. Das Tanzsaalgebäude steht auf einem felsigen komplizierten Grundstück, wodurch auch seine Innenanordnung beeinflusst war. Während seines Ausbaus erfolgte eine bedeutende Planänderung. In der ersten Bauphase erbaute man die Treppe und Zugangsterrasse, wobei der Zugang in einem niedrigen, nicht fertigen Bau, dem die Konstruktionen vom 1. und 2. Obergeschoss heutigen Gebäudes angehören, versteckt war. Vor allem handelt es sich um die Südfassade mit dem angeführten Eingangsportal mit Inschrift und ferner um das starke Mauerwerk der Südwestecke mit einem vorspringenden Pylon mit der abgerundeten Stirnseite. Diese Bauperiode wird mittels eines Inschriftenpaars 1546 datiert. Unmittelbar danach erfolgte die Bauänderung, wobei auf dem ausgebauten Gebäudeteil ein Überbau entstand, dessen Südfassade mittels einer Blendarkade vorgekragt war. Der niedrige Raum im 2. OG entstand wohl um die Schaffung eines ebenen Plateaus wegen, auf dem die höher gelegenen Säle weitergebaut werden sollten.

Oberhalb des 3. OG lässt sich fürs 16. Jahrhundert ein niedrigeres Dachgeschoss vermuten. Das typische Zeichen des beschriebenen Baus ist die Standardausstattung aller Fassadenöffnungen mit Steingewänden gleicher Profilierung. Das typische Detail aller Gewände ist ebenfalls die etwas vortretende glatt bearbeitete, wohl getünchte Gewandefläche (Spuren am Eingangstüргewände im 3. OG erhalten). Die Putzschicht war über die grob bearbeitete Fläche bis zu ihr gezogen. Den Zeitverlauf und den Bauherrn dieser zweiten Bauphase belegen die Jahreszahl 1558 und Initialen GZZ an Fenstergewänden im 3. OG.

2) Im J. 1602 errichtete man den das 4. OG bildenden sogen. Tanzsaal. Die Terrassenfläche vor dem Durchgang durch den Uhrturm wurde spätestens vor der Errichtung dieses Eingangs bis zum Tanzsaalgebäude gedehnt. Der Tanzsaal mit einer großen Spannweite war bestimmt mit einer Balkendecke ausgestattet, die sich aber nicht erhielt. Als wahrscheinlich erscheint, mehrere der sekundär verwendeten Balken in den Decken der Säle im 3. OG stammen bereits daher. Beide Backsteingiebel sind wahrscheinlich zeitgenössisch mit der Entstehung des sogen. Tanzsaales und deshalb mag auch die Dachgestalt und -neigung am Anfang 17. Jh. gegenwärtigem Zustand entsprechen.

3) Weitere Bauänderungen sind wir nicht imstande zu identifizieren. Um die Wende des 18./19. Jahrhunderts ersetzte man die ganze Deckenkonstruktion im Tanzsaal mit einer ganz neuen. Einen ähnlichen Eingriff stellt auch der Umbau der Räume im 3. OG dar, da man sich für neue Balkendecken außer zeitgenössischen Baugliedern auch des (wohl aus dem Tanzsaal übertragenen) Holzes vom Anfang 17. Jh. bediente. Die tragende Deckenkonstruktion über dem Tanzsaal war an der Unterseite mit einer verputzten Untersicht versehen; sie wurde zugleich als Teil der Dachkonstruktion errichtet, die sich bis in die Gegenwart mit teilweisen Änderungen erhielt.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Burg Buchlov, Luftaufnahme. Ansicht von Südwesten, oben in der Mitte Burgkern mit Zwinger, unter seiner Südwestecke (im Vordergrund) befindet sich das Tanzsaalgebäude. Rechts von ihm die Treppenrampe, Terrasse und Uhrturm mit Haube und einem Durchgang (neuzeitliche Postkarte; Gloriet GmbH., Foto Jan Kulich).

Abb. 2: Burg Buchlov, Tanzsaalgebäude. Ansicht von Westen, unten die unterwölbte Treppenrampe, rechts ein abgerundeter Mauerwerk-Eckpylon, links oberhalb der Treppenrampe Zwingermauer mit Anschluss an das Tanzsaalgebäude (Falls nicht anders angeführt, alle Zeichnungen und Fotos R. Vrla 2005).

Abb. 3: Burg Buchlov, Tanzsaalgebäude. Eingangsportal im 2. OG, Südansicht.

Abb. 4: Burg Buchlov, Tanzsaalgebäude. 3. OG, Aufnahme des linken Fenstergewändes. Links Ansicht von Westen, recht horizontales linkes Gewändeprofil; sonstiges Mauerwerk schraffiert, strichschraffierte grob bearbeitete, etwas abgesenkte Gewandeflächen.

Abb. 5: Burg Buchlov, Tanzsaalgebäude. Nordwestecke, Teilansicht von

Westen mit einer schrägen Baunaht zwischen Mauerwerkabschnitten unterschiedlichen Charakters (Rest nach einem älteren Giebel?).

Abb. 6: Burg Buchlov, Tanzsaalgebäude. Ansicht von Südosten; unten mit einer Blendarkade gerahmter Eingang ins 1. OG, rechts die steigende Mauerkrone der Treppenrampe, oberhalb derer Teil der Ost- und die zurücktretende Partie der Südfassade.

Abb. 7: Burg Buchlov, Tanzsaalgebäude. 1. OG, Südansicht des Eingangs, Detail.

Abb. 8: Burg Buchlov, Tanzsaalgebäude. A) 3. OG, Eingangsportalaufnahme (schraffiert – zugezogene Putz- und Mörtelschichten, strichschraffiert – grob bearbeitete, etwas abgesenkte Gewandeflächen, punktiert – erhaltene Kalktünchen); b) Steingliedprofil vom Treppenterrassengeländer.

Abb. 9: Burg Buchlov, Tanzsaalgebäude. 4. OG, Eingangsdetail, Ansicht von Osten.

Abb. 10: Burg Buchlov, Tanzsaalgebäude. Grundrisse a – 1. OG, b – 2. OG, c – 3. OG, d – 4. OG (punktiert – Felsen, gekörnt – Burgkernsüdostecke, schraffiert – Tanzsaalgebäudekonstruktionen gegen Mitte 16. Jh. mit möglichen älteren Teilen, sonst spätere Konstruktionen), e – Grundriss der gesamten Burg mit ausgezeichneter Lage des Tanzsaalgebäudes.

Abb. 11: Burg Buchlov, Tanzsaalgebäude. a) geritzte Initialen an der Fensterbank im 3. OG, b) Putzritzung in der Fensterlaibung im 3. OG.

Abb. 12: Burg Buchlov, Tanzsaalgebäude. 3. OG, Balkendeckendetail im südlichen Raum, rechts Durchgang zum nördlichen Raum.

Abb. 13: Burg Buchlov, Tanzsaalgebäude. 3. OG, nördlicher Raum mit der Balkendecke, Ansicht von Osten.

Abb. 14: Burg Buchlov, Tanzsaalgebäude. 4. OG, Tanzsaal, Südwestecke, gegenwärtiger Zustand.

Abb. 15: Burg Buchlov, Detail vom Holzschnitt J. Willenbergs, 1593. Die Burg wird im Hintergrund der Ansicht von Uherské Hradiště (Ungarisch-Hradisch) dargestellt, Ansicht von Südosten (übernommen aus: Petru, J. 1982).

Abb. 16: Burg Buchlov, Ansicht von Südosten aus dem J. 1719; das Tanzsaalgebäude zur linken Burgkernecke angeschlossen (übernommen aus: Petru, J. 1982).

Diagramm 1: Relative Jahrringsynchronisierung der sekundär angewendeten Eichen-Deckenbalken.

Diagramm 2: Relative Jahrringsynchronisierung der Kiefernbalcken aus der Tanzsaaldeckenkonstruktion.

Diagramm 3: Vergleich der Mitteljahrringkurve der Eichenbalken (in der Mitte) mit der Standardchronologie der Eiche für Ostösterreich (OstOesQP) und der Standardchronologie der Eiche für Tschechien (czges2002).

Diagramm 4: Vergleich der Mitteljahrringkurve der Kiefernbalcken (in der Mitte) mit der Standardchronologie der Tanne für Mähren (jedle-Morava) und der Standardchronologie der Kiefer aus dem Schloss Bučovice (bucovice-zamekPI).

Tab. 1: Statistische Ähnlichkeitsparameter zwischen den Standard- (erste Zeile) und Durchschnittschronologien aus den Holzkonstruktionen vom Tanzsaal. Erste Zahl – t-Test des Korrelationskoeffizienten nach der Transformation mit Hilfe des fünfjährigen Gleitmittelwertes (Baillie, Pilcher, 1973), zweite Zahl – t-Test des Korrelationskoeffizienten nach Transformation laut Hollstein (1980), dritte Zahl – Gleichläufigkeitsprozent und letzte Länge der Jahrringreihenüberlappung, Beweiskraftsniveau des t-Testes – 99,95% (alle Tabellen und Diagramme T. Kyncl, 2005).

Tab. 2: Übersicht der Datierungen von Proben, abgenommenen aus Konstruktionen des Tanzsaals und der Kaserne. Erklärungen zu Symbolen in der Kolonne mit Datierung des letzten gemessenen Jahrrings: ak – die Probe enthielt weder Splintgrenze (ks) noch Waldkante (wk) – sie lässt sich nicht genau datieren, es kann nur gesagt werden, sie sei später als die Jahreszahl in der Kolonne „datum skácení“ (Fälljahr); wk – Waldkante, das Fälljahr lässt sich datieren; ks – der letzte Jahrring an der Splintgrenze, es lässt sich ein annäherndes Intervall feststellen, in dem der Baum gefällt war (unter Voraussetzung der Splintstärke von 6-26 Jahrringen).

(Übersetzung J. Noll)